

DISSERTATIO ACADEMICA;
CAUSSAS LITTERARUM
RESTAURATIONEM POST
MEDII ÆVI BARBARIEM
PROMOVENTES,
SISTENS;

—
cujus PARTEM PRIMAM,
CONSENS. AMPL. ORD. PHILOS. ABOËNS.

PUBLICO EXAMINI SUBJICIUNT
JOHANNES HENR. FATTENBORG,
LITTERAT. ORIENT. DOCENS,

ET
ERICUS JOHANNES SNELLMAN,
OSTROBOTNIENSIS,

In Auditorio Majori die X Junii MDCCCII,
horis p. m. solitis.

ABO Æ, TYPIS FRENCKELLIANIS.

KONUNGENS
TROTJENARE, KONGL. RÅNTMÅSTAREN,
HÖGÅDLE
HERR GUSTAF BERGBOM,
MIN VÖRDADE MORBROR!

Beröfvad en älskad Far, af hvilken jag ännu länge hoppades erhålla både stöd och upmuntran, fruktade jag mig vara aldeles öfvergifven; men Försynen vill, att jag skall gjuta andra tårar, än sorgens och bekymrets. När en Fader faller undan och lämnar vårlösa barn åt en osäker framtid och en oviss lycka, stiger ofta, på den högre Fadrens anstalt, en annan fram, att i den bortgångnes ställe, vårda den öfvergifne. Så ser ock jag min Herr MORBRORS armar öppnade, och mitt hjerta känner lifligt den tröst, som mig derigenom tillbjudes. Måtte jag få visst förmå svara emot min vördade MORBRORS önskan och hopp, samt kunna glädja en så ädelmodig vålgörares hjerta, som jag är öfvertygad, att det ömmar för mitt väl! En Yngling som aldrig förr känt sig olycklig, kan icke vara kall i sin tacksamhet emot den, som första gången tröstade honom; och den suck, med hvilken han nedkallar vålgörelse öfver sin vålgörare, är lika varm som upriktig.

Med outhärlig vördnad och tacksamhet har äran att framlesva

MIN VÖRDADE MORBRORS:

Älmjukaste tjänare

ERIC JOHAN SNELLMAN.

Felix qui verum potuit cognoscere causas.

VIRG.

§. I.

Sensim, per multas ambages ac vicissitudines ad summum illum culturæ gradum, in quo nunc conspiciuntur, scientiæ artesque liberales pervenerunt, atque relictis primigeniis suis domiciliis, Chaldæorum & Ægyptiorum adytis egressæ, in Græcia migrarunt, unde felicissime exultæ, auctæ & amplificatæ primum ad Romanos transferunt, & deinde per varia fata totum fere terrarum orbem pedetentim perreptarunt. Ut autem omnia humana fluxa sunt & mutationibus subjecta, sic etjam bonarum artium & disciplinarum ratio eidem necessitati paruit. Nam cultum illum ac florentem statum ad quem divina Græcorum ingenia, eorumque felices imitatores Romani artes scientiasque evexerant, longum insecutum est seculum adeo rude & stupidum, ut vix credibile sit tanta ignorantæ turpitudine obrui potuisse ingenium humanum, litteris jam subactum ac politum, quantam tamen diu invaluisse historia mediæ ævi fatis superque docet. Romano scilicet imperio funditus everso & a barbaris ac prope feris gentibus occupato, Græco intestinis discordiis dilacerato nec non hostium incursionibus plus semel vastato, totoque orbe Christiano superstitionis præilligiis oppresso, litteræ artesque liberales oblivioni datæ, per longum temporis spatium, incultæ jacebant ac de-

relictæ. Foeda tunc fuit orbis litterarii imprimis in Occidente facies. Gravis torpor ingenio humano obrepfit ejusque acumen hebetavit: error atque ignorantia ubique imperium tenuit: rari fuerunt viri aliqua eruditionis fama clari: rarissimi qui suarum virium facientes periculum aliquid boni lectuque dignum quicquam præstare valuerunt: egregia veterum auctorum scripta partim penitus deperdita, partim seposita & oblivioni data, a paucis lecta & a paucioribus intellecta: scholæ, bibliothecæ & alia instituta litteraria aut nulla aut certe admodum pauca a): omnis libertas cogitandi & scribendi erectioribus ingeniis adempta & cæca credulitas omnibus injuncta: fabellæ aniles quamvis & absurdæ, omnium tamen mentibus ut veritates fide dignissimæ alte intixæ: plures artes scientiæque plane ignotæ b), omnes autem ineptius tractatæ: religionis morumque doctrina imprimis corrupta & ad Papalem dominationem augendam ac confirmandam quocunque modo perveria ac deformata: Mathematicis artibus magiæ macula adspersa c), nec multo mitior plurium aliarum scientiarum fortuna:

-
- a) Privati homines sæpissime nullum, raro autem unum aut alterum librum possidebant & plura etjam monasteria unum tantum Misale. **SERVATUS LUPUS**, Abbas Ferrierensis, multis precibus in epistola quadam A. D. 885, Papam Romanum obsecrat, ut ei Ciceronis de Oratore & Quintiliani de Instit. Orat. libros mitteret, quoniam integra eorum exemplaria in tota Gallia id temporis invenire non licuit. Adeo rari erant libri, & chartæ lintæ faciundæ arte nondum reperta cari, ut qui vel unum librum templo cuidam aut monasterio dono dedisset illum *pro remedio animæ suæ* obtulisse diceretur. Cfr. **MURATORI** Antiquitt. T. V. p. 789. **WILL. ROBERTSON'S** History of the Reign of the Emperor Charles V. Vol. I. p. 281.
- b) Il se trouve ici un long intervalle de temps, près d'un siècle & demi, où malgré mes recherches je n'ai pu rencontrer un seul Mathématicien, dit M. **MONTUCLA** Hist. des Mathématiques T. I. p. 416, de tempore Caroli Magni proxime insequente loquens.
- c) Cfr. **MONTUCLA** l. c. & **JAC. BRUCKER** Instit. Hist. Philos. p. 470.

tuna: viri summis honoribus decorati, ad rerumpublicarum gubernacula sedentes omnium litterarum & bonarum artium fere supra fidem rudes d): ab omnium ordinum hominibus neglectæ ac repudiatæ ad monasteria velut in exilium misæ confugerunt Musæ, ut ibi exitiali ruinæ ereptæ lætiora rursus prodeundi tempora expectarent e). Nova per hoc temporis intervallum in Asia apparuit lux. Europa enim exsultantes Musæ ad pristinam patriam se receperunt, ubi ab Arabibus benigniter exceptæ ac fotæ, eorumque opera ac studio per plures terræ partes diffusæ, læte floruerunt, donec procedente tempore regressæ apud nos reviviscere & rursus commorari cœperunt. Cujus felicis eventus causas rationesque hac Disser- tatione summatim exposituri, quantumque patiuntur ingenii vi- res explicaturi, nonnulla paullo altius repetita præmittenda duximus, quæ ad plenioram totius rei intelligentiam aliquid facere nobis viderentur.

- d) Carolus & Alfredus Magnus, litteris postea probe tincti scriben- di artem usque ad virilem fere ætatem, non callebant. Cfr. E- GINHARDI vita Caroli M. & BRUCKERI Instit. Hist. Philos. p. 483. Plura adhuc exstant diplomata & acta publica, quibus reges ac civitatum principes, cum nomina sua illis adscribere nescirent, *si- gnum crucis manu propria pro ignoratione litterarum*, adfixerunt. Cfr. DU CANGE VOC. CRUX, T. III. p. 1191.
- e) Quicquid de litteris reliqui fuit id totum Clerici sibi vindicarunt. At multi etjam eorum haud raro ita erant rudes, ut Breviaria la- tina quæ quotidie ecclesiæ prælegerent, non intelligerent, & inter- dum elementorum inscitia recte ad litteram illa recitare nescirent. Muti Episcopi & honoratiores ecclesiarum antistites, conciliorum decretis, quibus hæreticos condemnaverant, scribendi arte destituti, nomina appingere nequiverunt; (Nouv. Traité Diplom. T. II. p. 424. apud ROBERTSON, Vol. I. p. 281.) & in Synodo Remensi A. D. 992, deplorarunt patres ipsi, *Romæ non esse qui litteras didice- rit*. Cfr. BRUCKERI Instit. Hist. Philos. p. 487.

Primum igitur silentio prætereundum non est, plures extitisse viros cordatos, multiplici doctrina pro temporum ratione conspicuos, Mæcenesque illustres nec non purpuratos, qui cunctis ad barbariem vergentibus, invalescenti sui seculi inscitiae resistere & veteres artes revocare enixissime conati sunt. Talia consilia jam iniit THEODORICUS, fortissimus Ostrogothorum Rex isque prudentissimus, BOËTHII imprimis ac CASSIODORI doctrina ac studio adjunctus. In omnibus autem vel maxime eminent Franco-Gallorum Rex CAROLUS MAGNUS, cui inter ceteras laudes hic honos etiam debetur, quod sua benignitate, admonitione, exemplo & institutis densas ignorantiae tenebras dispellere, vitamque emortuis fere litteris reddere studiosissime adniteretur. ALCUINI enim institutione ipse litteris imbutus, ejus doctrina opera atque consiliis ad illas intra regni sui fines promovendas prudenter usus est, omnemque lapidem movit, ut bonarum artium studium apud cives suos excitaret. Viros igitur doctos ad aulam suam invitatos honoribus præmiisque affectit, scholas instituit, Clericos studiis operam dare coëgit, ipse libros quosdam conficiendos curavit, muneraque civitatis non nisi viris doctrina quadam ornatis detulit *f*). Idem studiorum tenor fuit ALFREDO MAGNO, Angliæ regi, qui & ipse Musas amavit & coluit, variisque institutis, imprimis autem Schola Oxoniensi condita, ut honos eruditioni in regno suo haberetur, effecit. Jam ante illum BEDA, cui cognomen additum *Venerabilis*, operam haud sper-

f) Præter Alcuinum omnium suæ ætatis longe doctissimum, Caroli Magni seculum plures alii illustrarunt viri docti, ejus disciplinæ & benignitatis quasi alumni; inter quos nominasse juvat PETRUM PRISANUM, ADELMUM, WARNEFRIDUM & EGINHARDUM inclytum vitæ Caroli Magni scriptorem. Cfr. JOH. ALBERT. FABRICII Biblioth. Lat. mediæ & infimæ ætatis. T. I. p. 33. V. p. 620. II. p. 254.

fidernendam ad litteras in Anglia restituendas contulerat; neque non postea JOH. SCOTUS ERIGENA, eruditionis fama suo tempore celeberrimus, ibidem & in Gallia: RABANUS MAURUS, HAYMO & OTRIDUS in Germania: SERVATUS LUPUS & HINCMAUS in Gallia, aliique alibi indefessam operam in rebus cognitione dignis posuerunt g). Licet autem studia eorum magnopere laudanda sint, nec plane infructuosa fuerint, tantum tamen haudquaquam valebant, ut minantem litterarum ruinam inhiherent. Cunctis enim in Gallia, Germania & Anglia, post Carolum Magnum & Alfredum in caelum sublato, civilium discordiarum tumultu & bellorum externorum strepitu turbatis, prior ignorantiae foeditas non solum incrementum, verum etiam immensum in modum invalescere coepit. Fuit certe seculum Ximum adeo rude & stupidum, ut merito plumbeum dictum sit; licetque ejus barbariem clarissimi intar fideris illustraverit GERBERTUS, ut Papa Romanus nomine Sylvestri II nobilis notusque, vir cum multarum scientiarum tum imprimis Mathematicae & Physices omnium sui temporis longe peritissimus, densas tamen ignorantiae tenebras ejus ingenii lumen haudquaquam pellere, ac ne imminuere quidem valuit h). Doctrinae quidem ubertate illo erant multo inferiores

g) Cfr. de his omnibus JOH. ALB. FABRICII Biblioth. Lat. T. III. c. 15. Ejusd. Bibl. med. & inf. aetat. T. I. p. 993. 936. 133. 494. IV. 397. VI. 68. III. 543. V. 535. IV. 871. III. 791. C. J. EUGENÉ Handbuch der allgemeinen Litterargeschichte. I. B. p. 406-436. Proderunt etiam ex Hibernia usque a seculo VIII: plures pro temporum barbara conditione viri docti, imprimisque Religionis doctores, quorum studiis Germaniae pars, nec non Svecia, Dania & Norrwegia ad fidem Christianam apprehendendam adductae fuerunt. Neque non hae regiones transmarinae aliqua humanitatis studio tinctae erant. In Islandia enim personuit Musarum concentus, neque historiae studium, quamquam fabulis involutum, prorsus incultum ibi jacebat.

h) Quam parum utilitatis parvis suorū æqualium litterulis afferre

res æquales ejus LUITPRANDUS, Episcopus Cremonensis, ROSWITHA, illustris virgo sanctimonialis in cœnobio Gandersheimensi, FULBERTUS, Episcopus Carnotensis, & qui seculo sequenti vixit BERENGARIUS, Turionensis, placitis suis de sacra cœna celebris; sed qui ætate hac inficeta nominentur haud tamen indigni i). Parum etiam litteris profuit spinosa illa *Philosophia* sic dicta *Scholastica*, quæ LANFRANCO & ANSELMO, imprimis autem ABÆLARDO & PETRO LOMBARDO præeuntibus, totum orbem litterarium, potissimum tamen Occidentalem, inundavit omninoque oppressit. Futilibus enim quæstionibus de rebus aut nullius aut minoris momenti & inextricabilibus disputationibus viros doctos ita irretivit ac implicuit ista jejuna & pugnax philosophandi ratio, ut illis omnem aditum ad puriorem ac saniozem doctrinam per plura secula præcluderet k). Incrementis quidem hujus Philosophiæ resistere præ ceteris conatus est BERNHARDUS, Clarevallensis; adversarius Abælardi vehementissimus; sed & ille multis magnisque nævis adspersus fuit; & JOHANNES SARISBERIENSIS, vir

posset, vel ex illa ignominia, quæ nomini illius post mortem parabatur colligere licet. Libris enim quibusdam Mathematicis in bibliotheca ejus repertis, artem magicarum crimine tam graviter notatus fuit, ut in dubium vocare auderent Cardinales, utrum justa præfati totius ecclesiæ Christianæ persolvere deberent. Cfr. *Philosophical Inquiries* by JAMES HARRIS p. 395. seqq. JAC. BRUCKERI *Instit. Hist. Philos.* p. 488. JOH. ALB. FABRICII *Biblioth. Lat. med. & inf. ætat.* T. III. p. 127.

i) Cfr. FABRICII *Bibl. Lat. med. & inf. ætat.* IV. 859. III. 829, II. 639. I. 570. C. J. BOUGINÈ *Handbuch*, I. B. p. 440-446.

k) Tales erant acerrimæ illæ lites inter *Nominales* & *Reales*, quæ in duas factiones viros doctos diffraxerunt, tantoque odio & ira illos inflammaverunt, ut non solum maledictis sed etiam plagis se invicem peterent, faucinerent & nonnunquam occiderent. Cfr. JAC. BRUCKERI *Instit. Hist. Philos.* p. 530.

vir linguæ Latinæ, Græcæ & Hebraicæ, Philosophiæ & Mathematicos probe gnarus, morumque castigato acerrimus, nullos imitatores sua ætate nactus est 1).

Sed in Græcia paullo tamen feliciora fata sub idem tempus Musis obtigerant. Quamvis enim Saracenorum aliarumque gentium barbararum vallationes, nec non intestinæ discordiæ, ac tumultuosæ de imaginum cultu lites, incrementis litterarum valde exitiosæ fuissent, semper tamen Musis, in hac antiqua earum sede, plus quam in Occidente honoris habitum fuit. Neque in terra, veterum monumentis tum artium tum scientiarum referta, facile fieri potuit, ut manente aliqua saltem reipublicæ umbra, omnis doctrinæ laus penitus interiret. Produxit igitur hæc terra, ingeniorum egregiorum quondam feracissima, etjam sub hac tenebricosa nocte, plures Theologos, Philosophos, Medicos, Historicos, Mathematicos, Poëtas & Polyhistoros, Mæcenatesque purpuratos; qui quamvis stili elegantia, orationis suavitate, ingenii acumine animique liberalitate haudquaquam cum Platone, Aristotele, Demosthene, Xenophonte, Hippocrate, Pericle & Ptolemæis comparandi sint, multum tamen laudis pro multiplici doctrina diligentique litterarum studio merentur. Quis enim negabit JOHANNEM PHILOPONUM & DAMASCENUM, DAMASCIUM, SIMPLICIUM, PHOTIUM, non solum Græciæ verum totius orbis terrarum suo tempore facile doctissimum, PSELLUM seniore, LEONEM, singularis eruditionis causa *Philosophum* dictum, & MICHAËLEM PSELLUM, Photio non multo inferiore, ALEXANDRUM TRALLIANUM, PALLADIUM, PAULLUM ÆGINETAM & SIMONEM SETHUM, PROCOPIUM, HESYCHIUM MILESIUM, ZONARAM & NICEPHORUM BRYENNIUM, PROCLUM & HERONEM, JO-

HAN-

1) Cfr. FABRICII Bibl. Lat. med. & inf. ætat. T. I. 598. IV. 380.
BRUCKERI Instit. Hist. Philos. p. 506.

NEM STOBÆUM, SVIDAM, TZETZEM & EUSTATHIUM, COÏN-
THUM & AN. COMNENAM; interque Cæsares BASILIUM, LEO-
NEM VI *sapientem* ac CONSTANTINUM PORPHYROGENNETAM ¹⁷⁾,
quis, inquam, negabit litterarum florem illorum opera ac stu-
dio non omnino emarcuisse, donec tandem Mularum Græca-
rum postremis necesse fuit armis Turcarum horrendis cedere
& antiquam patriam relinquere?

§. III.

Hi fere fuerunt præcipui ad finem circiter seculi XII:mi
tam Latinorum quam Græcorum viri docti, gradum Mularum
fugientium sistere veteresque artes revocare studentes: laudan-
di certe propter conatus suos præclaros, sed tanto tamque
arduo operi perficiendo haudquaquam pares. Licet enim u-
nus eorum aut alter, doctrina solito uberiori ingenioque a-
criori præditus, ingruentibus ignorantiae tenebris animosius se
objecerit, imbecilliores ejus tamen erant vires, quam ut ma-
lo, quod altissimas radices egerat, medelam afferre valeret.
Crevit igitur ignorantia, illis frustra refragantibus, invaluit
error, jacuit ingenium humanum dura superstitionis servitute
oppressum & si quando virtus quædam illustrior, commûne
temporis vitium supergressa, ad veritatem propius penetrare
auderet, ut Religionis & civitatis hostis morumque corruptrix
calumniis & infamia adspersa, gravissimis haud raro afficie-
batur suppliciis.

Quum autem, teste historia, ea fere semper humanæ
mentis ac conditionis ratio fuerit, ut cum ad id quod in re-
bus

¹⁷⁾ Cfr. de his omnibus THEOPH. CHRISTOPH. HÆRLIS introductio in
Historiam Linguae Græcæ. JOH. A. FABRICII Biblioth. Græca. KURT.
SPRENGEL Geschichte der Arzneykunst, I Th. M. MONTUCLA Hist.
des Mathematiques, Vol I. JAC. BRUCKERI Instit. Hist. Phil. ALB.
HALLERI Biblioth. Medicinæ practicæ, Vol. II. p. 303. seqq.

bus contrariis summum sit pervenerint mortales, sive altissimum fastigium pro re nata attigerint, sive a dignitate sua ad infimum gradum declinaverint, rursus aut retrogradi & in pejus ruere, aut progredi & altiora spirare incipiant; sic etiam seculo XII:o ad finem vergente factum est, ex quo tempore tardum & longa inertia hebetatum ingenium humanum sensim resurgere, sædam ignorantiam excutere, dirum superstitionis imperium supplantare, juraque sua deperdita reposcisse, deprehenditur.

Sed antea tamen, quam ad illas res explicandas, quæ ansam felici huic ac salutari morum studiorumque commutationi dederunt, animosque hominum præsertim in Occidente lethargico torpore affectos excitarunt, propius accedamus, nonnulla de *Arabum* disciplinis dicenda sunt; qui, cum omnia, ut jam dictum est, apud nos horrida & inculta essent, bonis artibus ac litteris toti se tradidissent, easque summo cum studio & alacritate excoluissent. Quamquam Muhammedes ipse proximique ejus succesores alieniorem a litteris animum habuissent, sequentes tamen Caliphæ, ex Abbasidarum præsertim familia, tota mente omnique animi impetu in id incubuerunt, ut eorum, quæ ad pacis artes litterarumque honorem pertinent, amorem studiumque animis civium suorum instillarent. Ferum victorem iterum Græcia capta vicit. Quum enim bellicis continuis, plurimis præsertim Græci imperii provinciis, ubi artes scientiæque partim adhuc isto tempore quadantenus florebant, partim vestigia veteris artis expressa exstabant, occupatis, propius commercium arctiorque vitæ conjunctio Arabibus cum Græcis esse cœpisset, Musarum Græcarum suavitate capti & delectati Arabes, consuetudines & amicitias cum illis jungere incipiebant *n*).

B

nis

n) Jam ante Muhammedis & Al. Mansoris tempora Græcique impe-

nis illucescere coepit AL-MANSORE thronum Muhammedis tenente, qui & ipse animum ad bonas artes cognoscendas applicavit; opusque ab illo inchoatum & a nepote ejus AL-RASCHIDIO, optimo principe, prudenter continuatum, AL-MAMONIS sapientia ac liberalitate ita promotum fuit ac perfectum, ut litterarum studiis nihil antiquius nihil honorificentius judicarent Islamitæ. Neque in id solum erant intenti Principes modo nominati, ut studium & amorem litterarum excitarent, sed etjam ut illum apud cives suos propagarent perpetuumque facerent; quare etjam multas res huic fini attingendo aptas prudenter instituerunt. Scholas scilicet lyceæque condi, Græcorum libros in linguam Arabicam transferri, bibliothecas in publicum usum comparari curarunt o), viros doctos ad se invitarunt magnisque stipendiis aluerunt; quibus rebus factum est, ut tantus ardor amorque studiorum exortus sit,

rii provincias occupatas aliquid Græcarum litterarum ad Arabes penetraverat. Alexandria, sedis litterarum florentissimæ, vicinia nonnihil lucis dispergere potuerat; nec non injustæ ac duræ contra Nestorianos aliosque sic dictos hæreticos persecutiones magnum virorum doctorum numerum e Græcia expulsum in Persiam, Syriam & Arabiam migrare coegerant. Tale quid imperatore Zenone accidit scholæ Edessanæ doctoribus ad Cosroën, Persiæ regem, confugientibus; & Justiniani rapacitas philosophis Atheniensibus stipendia subrahens, Damascium, Isidorum, Hieroniam pluresque alios sapientiæ ac medicinæ doctores e regno Byzantino ejecit. Dschondifabur, urbs ad fines Arabiæ sita, seculo jam VIto schola sua celebris fuit, ubi Græci artem mœdendi docebant. Cfr. ZONARAS L. XIV. c. 6. p. 63. AGATHIAS L. II. p. 69. apud SPRENGEL Geschichte der Arzneykunst, Vol. II. p. 255.

- o) Bagdadi, ubi sedem imperii & litterarum fixit Al-Manfor, talia jam inchoavit instituta, a successoribus suis adeo diligenter continuata, ut mox Syria, Persia, Ægyptus & Libyæ ora scholis ac bibliothecis abundaret. Cfr. ELMACINI Hist. sacra L. II. c. 4. p. 122 seqq. BENJAMIN FUDELA p. 121. 112. ARULEEDA Vol. III. p. 116, apud SPRENGEL l. c.

fit, ut ne Græci quidem, ejus scilicet temporis, diligentia veterum scripta revolvendi & industria litterarum progressus promovendi cum illis comparandi sint. Neque domesticarum parietum angustiis sua studia clausa tenebant Arabes; sed ubique terrarum cunque imperii sui fines propagarunt, ibi etiam asyllum præsidiumque tutum Musis præbuerunt; atque ita factum est, ut etiam Mauri Hispanientes eruditionis fama valde florent, ex quibus imprimis multum lucis, ut mox videbimus, orbi nostro affulit *p*). Atque his fundamentis ad litterarum incrementa promovenda jactis fieri non potuit, quin plura & magna exurgerent ingenia, quæ plures scientias ex obscuritate revocatas feliciter excolerent. Cum autem totum fere litterarum campum percurrere studerent Arabes, imprimis tamen Medicinam, Astronomiam & cum illa conjunctas artes Mathematicas, nec non Aristotelicam philosophandi rationem amasse ac coluisse reperimur *q*); quamquam quidem

B 2

Hi-

p) Vix ullis aliis terris plus quam in Hispania floruerunt Arabum litteræ, ubi schola Cordubensis omnium fuit celeberrima. Illam instituerat Al-Hakem sub finem seculi *Xi*, atque ejus jam tempore bibliotheca ibi exstabat bis centum & quinquaginta voluminum comprehensens; & seculo *XII*o jam centum & quinquaginta auctores produxerat. Cfr. CASIRI Vol. II. p. 71. 202. apud SRENGEL l. c.

q) In istis scientiis maxima ac splendidissima eorum ingenia vires suas exercuisse constat. Quis enim ignorat quanti nominis celebritate in Medicina fuerint AL-KENDI, AL-RAZI vel RAZRS, Arabum Galenus dictus, EBN-SINA vulgo AVICENNA, AVENZOAR & AVERROËS; in Astronomia & Mathesi ALFRAGANUS, MUHAMMED EBN MUSA, TEBIT, ALBATEGNIUS, ALSEPHADE & ULUGH BEIGH, & in Philosophia præter nominatos medicos, AL-ESCIARI, AL-FARABI, AVEMPACE & TOPHAIL pluresque alii quorum operum immensus manu scriptorum numerus in bibliothecis servatur? Neque prætermittendi sunt JOHANNES FILIUS MESUE senior, & HONAINUS filius Isaaci,ambo Syri & Christiani, tum medicinæ & philosophiæ probe gnari, tum imprimis schola Bagdadi constituta, ex qua tot viri do-

Historiam, Geographiam r), Chemiam, Botanicam s), & Poësin t) neglexisse haudquaquam dicendi sunt.

Ex his igitur de Arabum doctrina bonarumque artium studio breviter allatis, si cum parca ac inculta Occidentalium imprimis disciplina comparatur, facili negotio patet, illos in litteris palmam his longe præripuisse. Neque non omni dubio caret multum adjumenti auxiliique ad litteras in Occidente restituendas ex hoc fonte emanasse: quod argumentis quibusdam illustrare ac probare conabimur. Licet enim capitali odio inter se disiderent Christiani & Muhammedani, tanta tamen cupiditas meliora discendi quosdam erectiori ingenio præditos incensit, ut mala præjudicata opinione abjecta Arabum bonarum artium mercaturas, præsertim Hispanienses, adirent, atque variis doctrinæ thesauris pro temporum ratione aucti ac ornati domum redirent. Sic GERBERTUS, Ichola Cor-

duben-

eti prodierunt, & magno librorum de Græco in Arabicum verforum numero clari. Cfr. de his omnibus KURT SPRENGEL *Geschicht. der Arzneyk.* II. Th. p. 261. seqq. ALB. HALLER *Biblioth. Medicinæ pract.* Vol. I. p. 333. seqq. M. MONTUCLA *Hist. Matheseos* T. I. p. 337. seqq. J. C. HEILBRONNER *Hist. Mathes.* p. 426. LEO AFRICANUS in libro de viris illustribus apud Arabes qui exstat apud J. A. FABRICIUM in *Biblioth. Græca* Vol. XIII. p. 259. JAC. BRUCKER *Instit. Hist. Philos.* p. 429. seqq.

- r) Digni sunt qui in hac re nominentur BOHADDIN, ABUL FARAGIUS, ELMACINUS & ABULEEDA, quorum opera ad res Arabum gestas locorumque situs cognoscendos perutilia sunt.
- s) Cfr. ALB. HALLER *Biblioth. Botanica*, T. I. p. 171. seqq. *Disput. Petr. Afzelii præf. TORB. BERGMAN de Chemiæ progressibus*, Ups. 1782. P. I.
- t) Ut Poësis ab antiquis temporibus in deliciis Arabibus fuerat, sic etiam illa post inchoatum aliarum scientiarum studium haud defecit. Cfr. LUIS JOS. VELASQUEZ *Spanische Dichtkunst*, übers. von JOH. AND. DIEZE, p. 83.

debent principijs Philosophiæ, Mathematicæ & Physices haustis, redux miraculo fuit, omnesque in Gallia, Italia & Germania doctrinæ ubertate longe anteivit. Hujus exemplum multi deinde imitati sunt, ut ADELARDUS Anglus, GERARDUS Cremonensis, DANIEL MORLEY Anglus, & LEONARDUS Pisanus pluresque alii, quos omnes recensere supervacaneum foret *u*). Ut autem Medicinæ studium apud Arabes valde floruit, sic etiam illud iis auctoribus apud nos multum adjutum fuit. CONSTANTINUS AFER sanandi arte clarus, Bagdadî litteras didicit illasque in Italiam detulit, ubi deinde scholæ Salernitanæ medicæ, omnium medicæ ætatis in hac arte florentissimæ, sua eruditione profuit. Atque ut facilius intelligatur, quanti Arabum ars medendi hac ætate æstimata fuerit, id unum monuisse juvat, Imperatorem Fredericum II. um, singularem Musarum fautorem, publice indixisse, Medicinæ candidatum, quum ad examen admitteretur primum Avicennæ librum debere explicare *v*). Qualis medicinæ, talis etiam artium Mathematicarum fuit ratio, in quibus nostri ad tempus ultra Arabes nihil fere sapuerunt. Nec non concedendum est, si quid boni in litteris præstiterint Arabes, id potissimum in Mathesi factum esse. In id plures consentiunt, Algebram eorum ludis ad nos pervenisse *x*), atque sic etiam Astrono-

B 3

mia

- u*) Qui hos nosse cupit, adeat M. MONTUCLA Hist. des Mathem. JOH. FRED. WEIDLERI Hist. Astronomiæ. GEORG CHRISTOPH. HAMBERGER Nachrichten von den vorn. Schriftstellern. J. A. FABRICII Biblioth. Lat. mediæ & infimæ ætatis. KURT. SPRENGEL Geschichte der Arzneyk. II. Th. p. 429.
- v*) Cfr. G. C. HAMBERGER Nachricht. von den vorn. Schriftstell. III. Th. p. 793. J. A. FABRICII Biblioth. Græca, Vol. XIII. p. 123. SPRENGEL Geschichte der Arzneyk. II. Th. p. 401. 408.
- x*) Illam enim artem LEONARDUS PISANUS, qui & itinera in Oriente instituerat ad Scholas nostras transmittit; atque ejus doctrina adjunctus LUCAS DE BURGO, libro qui inscribitur, Summa de Arithmetica

mia y), & Trigonometria plana z) multum eorum inventis debet, & compendiosam numeros Cistis scribendi rationem illis etjam acceptam tenemus a). Idem etjam valet de Chemiæ studio, in quo excolendo jam GEBERUS, pluresque alii post illum Arabes nominis celebritatem assecuti sunt, cujusque artis principia ARNALDUS VILLANOVANUS in Hispania hausit b). Quum autem id semper inconcussum maneat, clarissimos omnium fere scientiarum rivulos ex uberrimis Græcorum fontibus esse derivandos, etjam ea ratione multum Arabibus debemus, quod cum præclara Græcorum monumenta inficeto, de quo loquimur, seculo ad maximam partem ignota essent, permultis eorum nos ditaverint Arabes c). Et quamquam do-
len-

& Geometria, eam fusius explicavit. Cfr. M. MONTUCLA Hist. des Mathem. Vol. I. 441. 446. J. C. HEILBRONNER, Hist. Matheseos p. 497. 781.

y) Plura exempla satis superque docent Nosrates media ætate Astronomiæ principia apud Arabes didicisse; sufficit tamen heic tantum monuisse *Tabulas Alphonsinas* Judæorum Arabumque opera fuisse confectas & ROG. BACONEM, præclarissimum sui seculi decus, horum scriptis legendis in Astronomia profecisse. Cfr. M. MONTUCLA Hist. des Mathem. Vol. I. p. 421. 423.

z) Cfr. M. MONTUCLA, Vol. I. p. 358.

a) Cfr. M. MONTUCLA, Vol. I. p. 361.

b) Cfr. G. C. HAMBERGER, IV Th. p. 490. Disput. Petr. Afzel. præf. TORB. BERGMAN de progresibus Chemiæ. P. I. Upf. 1782.

c) Qui enim litteras quærendi gratia ad Arabes se contulerant, linguam Arabicam edocti, non solum illorum opera, verum etjam Græcorum de Arabico vertebant. CONSTANTINUS AFER plures Arabum Auctores traustulit: ADELARDUS EUCLIDEN: GERARDUS CREMONENSIS nonnulla AVICENNÆ, RASIS totumque GALENUM latine reddiderunt: & Imperator FREDERICUS II: PTOLEMÆUM & nonnullos ARISTOTELIS libros verti jusit. Cfr. J. A. FABRICII Biblioth. Gr. Vol. XIII. p. 123. Ejusdem Bibl. Lat. med. & inf. ætat. Vol. III. p.

scendum sane est, neque ipsa exemplaria Græca, nec optima quæque monumenta litterarum hac via ad nos pervenisse, sed maneat tantum ac mutilatas versiones, ex versionibus Arabum forsitan incommodis compilatas, neque dissimulandum, eorum disciplinas multis nævis ac vitis fuisse conspurcatis; haudquaquam tamen contendere licet, illas omni fructu ac utilitate caruisse. Nam melius utique est, aliquid boni, licet nugis commixti, quam prorsus nihil scire.

Per idem tempus etiam *Judei* sua studia excolere cœperunt. Quum enim illi gravissime a Christianis vexarentur, qui in Europa habitabant ad Mauros in Hispaniam se receperunt, ubi data pace tranquille fruente animo ad litteras applicuere. Floruerunt igitur seculo XII. ingenia eorum fere celeberrima ABEN-ESRA, SAL. RASCHI I. JARCHI, MAIMONIDES, MOSES & DAVID KIMCHI *d*) pluresque alii, qui non solum a suis asseclis doctores ecclesiæ Judaicæ habentur facile principes, sed e quorum institutione & scriptis etiam Christiani linguæ Hebraicæ notitiam primum hauserunt.

§. IV.

Inter illas disciplinas quas ad summum florem Græci & Romani perduxerant, Jurisprudentiæ studium infimum locum haud tenet. Ut ceteræ autem bonæ artes, sic etiam illud barbaris gentibus omnia inundantibus occidit. Receperant quidem incutiæ illæ nationes multa e legibus Romanis quæ ad

113. MONTUCLA Hist. des Mathem. Vol. I. p. 417. JAC. BRUGNAT Institut. Hist. Philof. p. 496. J. C. HEILBRONNER Hist. Mathem. p. 479. SPRENGEL I. c. II. Th. 429.

d) Cfr. HAMBERGER IV. Th. p. 229. 267. 318. 366. BOUGINÉ Handbuch p. 473-476.

ad suas civitates melius constituendas ac regendas conducere videbantur. At illa cum antiquis suis moribus commixta ita conjunxerant, ut quid juri Romano, quid patriis institutis deberetur, dignoscere postero die nequirent: ut taceam, id e multis locis ubi antea viguerat prorsus ejectum esse & expulsum, nec usquam ad Cathedras scholarum enarratum ac explicatum; quibus rebus efficitur, ut re ipsa defuisse dici possit. Vulgo quidem ferunt exemplar quoddam Pandectarum Corporis Juris Justiniani, Amalphi urbe Neapolitana anno MCXXXVII a Pisanis expugnata, inventum, præcipuum fuisse incitamentum ad studium juris in Italia denuo restituendum. Quum autem tota illa narratio, utpote nullis idoneis suffulta argumentis, ad fabulas referenda sit, verisimillima videtur esse Joh. Aug. Bachii sententia, qua studium juris Justiniani reductum, jurisconsultorum illud denuo docentium auctoritati & exsultationi addidit e). Primus omnium FERRO f) quidam dicitur jus Romanum Bononiæ docuisse; majori autem nominis celebritate ac eruditionis fama id paullo post factum fuit ab IRNERIO vel WERNERIO g), Germano, benignitate Mathildis, Marchionissæ Tuscentis, Bononiam invitato, ubi cathedra Jurisprudentiæ Romanæ constituta Pandectas multo cum applausu docuit, & animadversionibus, quæ hodie adhuc exstant, illustravit. Mirifice deinde hoc studio delectati sunt viri docti, & vix dici potest, utrum plura commoda orbi politico, an litterario attulerit. Primum enim renascente hoc studio tota legislatio nationum Europæarum in dies emendata ac in melius mutata fuit. Jus enim Romanum partim ut subsidiarium recipiebant, partim veteres suos mores colligebant & vel-

ut

e) Cfr. JOH. AUG. BACHII Hist. jurispr. Romanæ. Edit. STOCKMANNI, p. 666.

f) Cfr. HAMBERGER, IV. Th. p. 110.

g) Cfr. BACH, p. 667. HAMBERGER l. c.